

RAMOWY PROGRAM PSYCHOLOGICZNO-TERAPEUTYCZNY DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

Wprowadzenie

Art. 6 ust. 6 pkt 3 ustawy z 29 lipca o przeciwdziałaniu przemocy domowej nakłada na samorząd województwa obowiązek m. in. opracowania ramowego programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową.

Ramowy program psychologiczno-terapeutyczny określa podstawowe założenia, standardy oraz rekomendowane kierunki realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, których opracowanie i realizacja – zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 3 wskazanej ustawy – należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat.

Powiatowe programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową stanowią element systemu przeciwdziałania przemocy domowej i są odrębną formą oddziaływań skierowanych do osób stosujących przemoc domową. Ich celem jest w szczególności pogłębiona analiza przyczyn i mechanizmów stosowania przemocy, rozwijanie świadomości własnych zachowań, wzmacnianie odpowiedzialności za stosowaną przemoc, rozwijanie umiejętności samokontroli, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów oraz budowania relacji wolnych od przemocy.

Program psychologiczno-terapeutyczny może być realizowany jako samodzielna forma oddziaływań lub jako uzupełnienie innych działań podejmowanych wobec osób stosujących przemoc domową, w tym po ukończeniu programu korekcyjno-edukacyjnego. Udział w programie psychologiczno-terapeutycznym nie jest jednak uzależniony od wcześniejszego uczestnictwa ani ukończenia programu korekcyjno-edukacyjnego.

Program kierowany jest do osób stosujących przemoc domową, które wymagają pogłębionej pracy psychologicznej lub terapeutycznej ukierunkowanej na zmianę

wzorców zachowań, postaw oraz sposobów funkcjonowania w relacjach interpersonalnych.

Podstawy prawne

Podstawą prawną niniejszego, Ramowego programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową są w szczególności:

➤ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1673 ze zm.);

➤ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r.

w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy (Dz. U. z 2023 r. poz. 1166);

➤ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r.

w sprawie wzoru zaświadczenia o zgłoszeniu się do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wzoru zaświadczenia o ukończeniu tych programów, a także wzorów pouczeń w związku z uczestnictwem osób stosujących przemoc domową w tych programach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1164);

➤ Uchwała nr 205 Rady Ministrów z 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (M.P. poz. 1232 ze zm.).

I. Cel i standard programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową

Cel programów: Eliminacja zachowań przemocowych poprzez psychologiczne i terapeutyczne wsparcie osób stosujących przemoc domową.

Natomiast standard prowadzenia programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów

psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy) obejmuje:

- wzbudzanie motywacji wewnętrznej do zmiany zachowania przez analizę przyczyn postępowania i wgląd w mechanizmy własnych zachowań;
- zdobycie lub poszerzenie wiedzy i umiejętności powstrzymywania się od zachowań przemocowych;
- nabycie umiejętności służących rozwiązywaniu problemów i konfliktów bez użycia przemocy;
- nabycie i kształtowanie umiejętności prospołecznych, w tym: asertywności, empatii, rozpoznawania, nazywania i wyrażania emocji, radzenia sobie w sytuacjach trudnych i konfliktowych, w tym radzenia sobie ze stresem, lękiem i złością;
- poszerzanie samoświadomości, zwłaszcza w kontekście własnych zasobów oraz ograniczeń i negatywnych stereotypów funkcjonowania w relacjach rodzinnych;
- nabycie i doskonalenie umiejętności wychowawczych i rodzinnych opartych na wychowaniu bez przemocy;
- rozwój umiejętności związanych z budowaniem relacji rodzinnych i partnerskich;
- pogłębianie wiedzy na temat wpływu przemocy na relacje społeczne i sposobów jej przeciwdziałania;
- diagnozowanie potrzeb i nabywanie umiejętności dobierania prawidłowych strategii w ich zaspokajaniu;
- wzmacnianie postawy odpowiedzialności wobec siebie i innych.

Standard programów psychologiczno-terapeutycznych wskazuje na obszary i zagadnienia, które winny być w centrum zainteresowań projektowanych działań, celem eliminacji zachowań przemocowych poprzez zdolność do ich samokontroli, samoregulacji i rozwijania postaw, ograniczających ponowne ich stosowanie.

II. Założenia programów

1. Uczestnicy

Oddziaływania psychologiczno-terapeutyczne kierowane są do dorosłych osób stosujących przemoc domową – kobiet i mężczyzn – niezależnie od ich sytuacji życiowej czy statusu społecznego. Uczestnikami programu mogą być osoby stosujące przemoc domową:

- objęte procedurą „Niebieskie Karty”;
- kierowane do udziału w programie przez grupy diagnostyczno-pomocowe, sądy, kuratorów sądowych, Policję, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz inne podmioty realizujące zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej;
- zgłaszające się do udziału w programie dobrowolnie, z własnej inicjatywy;
- wymagające pogłębionych oddziaływań psychologicznych lub terapeutycznych ukierunkowanych na zmianę postaw i zachowań związanych ze stosowaniem przemocy domowej.

Do udziału w programie kwalifikowane są osoby, które uznają fakt stosowania przemocy domowej, wyrażają gotowość do uczestnictwa w oddziaływaniach psychologiczno-terapeutycznych oraz podpiszą kontrakt określający zasady udziału w programie.

W programie psychologiczno-terapeutycznym mogą uczestniczyć osoby uzależnione od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych pod warunkiem ukończenia programu psychoterapii uzależnień.

W programie nie mogą uczestniczyć osoby chore psychicznie lub z zaburzeniami psychicznymi wymagającymi specjalistycznego leczenia w okresie aktywnej fazy choroby lub zaburzeń.

2. Rekrutacja do programów

Za programy psychologiczno-terapeutyczne i ich realizację odpowiedzialny jest samorząd powiatowy (działając np. za pośrednictwem Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie). Istotna jest w tym względzie współpraca z samorządem gminnym oraz innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się problematyką przemocy domowej (w tym gminnymi zespołami interdyscyplinarnymi

ds. przeciwdziałania przemocy domowej, kuratorami sądowymi, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami penitencjarnymi).

Rekrutacja ma przede wszystkim na celu zapewnienie uczestnictwa w programie osób, które m. in. są zmotywowane do dalszej pracy na sobą i mają wewnętrzną motywację i potrzebę zmiany swojego zachowania.

Rekrutacja do programów może opierać się na:

- a) działaniach informacyjnych, w tym publikacji informacji o programie na stronach internetowych samorządu terytorialnego i ich jednostek, dystrybucji ulotek i broszur;
- b) współpracy z instytucjami i innymi pomiotami, zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy domowej, w tym sądami, organizacjami pozarządowymi, poradniami zdrowia psychicznego;
- c) rozmowy z osobami, które ukończyły program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc domową.

III. Realizacja programów

Program psychologiczno-terapeutyczny dla osób stosujących przemoc domową może być realizowany w różnych formach organizacyjnych (indywidualnej i grupowej).

Poszczególne formy oddziaływań mogą być stosowane naprzemiennie lub łączone, w zależności od indywidualnej diagnozy uczestnika, jego potrzeb oraz celów terapeutycznych programu. Takie rozwiązanie umożliwia dostosowanie zakresu i sposobu realizacji oddziaływań psychologiczno-terapeutycznych do sytuacji i możliwości osoby stosującej przemoc domową.

Miejsca realizacji zajęć w ramach programu powinny zapewniać odpowiednie warunki organizacyjne, gwarantować poufność oraz bezpieczeństwo uczestników. W przypadku prowadzenia zajęć w miejscach, w których udzielana jest również pomoc osobom doznającym przemocy domowej, należy w szczególności zapewnić rozwiązania organizacyjne chroniące bezpieczeństwo tych osób oraz zapobiegające ich kontaktowi z osobami stosującymi przemoc.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, w szczególności gdy osobisty udział uczestnika jest utrudniony z uwagi na miejsce zamieszkania, ograniczoną dostępność komunikacyjną lub niepełnosprawność, część oddziaływań psychologiczno-terapeutycznych może być realizowana z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej, umożliwiającym porozumiewanie się na odległość, pod warunkiem zapewnienia właściwej jakości i bezpieczeństwa realizowanych działań.

IV. Kwalifikacje osób prowadzących programy

Zgodnie z § 5 Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy, programy psychologiczno-terapeutyczne te mogą być prowadzone wyłącznie przez osoby, które spełniają wskazane kwalifikacje, tj.:

1. posiadają wykształcenie wyższe na kierunku pedagogika lub resocjalizacja, uzupełnione studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, lub
2. posiadają tytuł zawodowy magistra na kierunku psychologia lub pedagogika lub na, uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, kierunku resocjalizacja, lub
3. są terapeutami lub psychoterapeutami.

Jednocześnie osoby, o których mowa w pkt 1, są obowiązane posiadać udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach lub innych podmiotach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

Programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową mogą również prowadzić osoby posiadające udokumentowane prowadzenie co najmniej pięciu edycji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową.

V. Etapy realizacji programów

1. **Spotkanie diagnostyczne** - ustalenie indywidualnych potrzeb uczestnika, jego motywacji i dostępnych form wsparcia.

2. **Zawarcie kontraktu uczestnictwa w programie** – w tym określenie zasad uczestnictwa, warunki ukończenia programu i wykluczenia z udziału w programie.

3. **Realizacja programu**

Zaleca się, by:

- w ramach zajęć grupowych liczba uczestników wynosiła pomiędzy 5 a 15 osób;
- minimalny czas trwania programu dla jednego uczestnika wynosił 60 godzin (z możliwością dostosowania intensywności i formy oddziaływań do indywidualnych potrzeb uczestników)
- wymiar godzinowy programu może obejmować zajęcia grupowe i indywidualne konsultacje lub sesje psychologiczno-terapeutyczne, zgodnie z przeprowadzoną diagnozą potrzeb uczestnika oraz celami programu.
- metody pracy winny być dostosowane do potrzeb uczestnika i obejmować różne formy np. wykłady, studium przypadku, treningi umiejętności, ćwiczenia, warsztaty, poradnictwo.

4. **Minimalna zawartość tematyczna programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową (wskazania)**

- motywowanie do zmiany oraz wzmacnianie odpowiedzialności za własne zachowania związane ze stosowaniem przemocy domowej;
- identyfikacja i zmiana przekonań, postaw oraz schematów myślenia sprzyjających stosowaniu przemocy;
- analiza własnych zachowań przemocowych, ich przyczyn, mechanizmów oraz konsekwencji dla osoby stosującej przemoc i osób doznających przemocy;
- rozwijanie umiejętności rozpoznawania, wyrażania i regulowania emocji oraz wzmacnianie samokontroli;
- rozwijanie umiejętności konstruktywnego rozwiązywania konfliktów oraz radzenia sobie w sytuacjach trudnych i stresujących;
- rozwijanie umiejętności komunikacji opartej na szacunku, w tym komunikacji bez przemocy;

- budowanie prawidłowych relacji interpersonalnych oraz kształtowanie zachowań opartych na szacunku i równości;
- wzmacnianie zasobów osobistych uczestnika oraz nabytych kompetencji w zakresie zapobiegania powrotowi do zachowań przemocowych i dalszego rozwoju osobistego.

5. Zakończenie uczestnictwa w programie

Zaświadczenie o ukończeniu programu wydaje się wg wzoru zgodne z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia o zgłoszeniu się do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wzoru zaświadczenia o ukończeniu tych programów, a także wzorów pouczeń w związku z uczestnictwem osób stosujących przemoc domową w tych programach.

Jednocześnie zaleca się, by za ukończenie programu uznać udział uczestnika w co najmniej 75% przewidzianych zajęć oraz realizację podstawowych celów programu, określonych przez prowadzących (w przypadku uczestnictwa osoby w minimum 50% zajęć zaleca się wydać informację o uczestnictwie w programie).

VI. Realizatorzy programów

Samorząd powiatowy w porozumieniu z bezpośrednim realizatorem programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową zobligowany jest do określenia m.in.:

- uczestników/adresatów programu i ich liczby,
- tematyki zajęć ze wskazaniem liczby godzin,
- harmonogramu zajęć i ich częstotliwości,
- formy i metody pracy,
- czasu trwania programu z określeniem liczby godzin (zajęć indywidualnych i grupowych).

Realizator programu odpowiedzialny jest za przygotowanie i odpowiednie dokumentowanie realizacji programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową, w tym jego standardu, określonego w

Rozporządzeniu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy.

Uczestnictwo w zajęciach programu winno być udokumentowane w formie list obecności lub innego potwierdzenia uczestnictwa.

Jednocześnie zaleca się badanie skuteczności programów psychologiczno-terapeutycznych kierowanych do osób stosujących przemoc domową przez monitorowanie ich zachowań przez okres do 3 lat po jego ukończeniu (pkt 3.4.5 Rządowego Programu Przeciwdziałanie Przemocy Domowej na lata 2024-2030).

VII. Monitoring i ewaluacja

Monitoring realizacji programu winien być prowadzony w sposób ciągły przez cały okres jego trwania (liczby uczestników, instytucji kierujących itp.), w tym uwzględniać realizację kontraktu przez uczestnika zajęć (np. uczestnictwo na zajęciach).

Ewaluację programu winno się przeprowadzić co najmniej raz - po zakończeniu realizacji programu, celem analizy przyjętych metod i form wsparcia, wykorzystując do tego np. ankiety ewaluacyjne.

VIII. Dokumentacja realizacji programów

Dokumentacja programu może obejmować:

- skierowanie lub zgłoszenie do programu,
- kartę uczestnika,
- kontrakt uczestnika,
- harmonogram realizacji programu,
- listy obecności,
- karty zajęć indywidualnych,
- karty zajęć grupowych,
- zaświadczenie o ukończeniu programu.

IX. Finansowanie programów

Zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 3 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej opracowywanie i realizacja programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową należy do zadań z zakresu administracji rządowej, realizowanych przez powiat. Środki na realizację programów zapewnia budżet państwa za pośrednictwem wojewody. Program może być również współfinansowany ze środków własnych jednostek samorządu terytorialnego oraz innych źródeł, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.